

Prawa lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transgenderowych (LGBT) w Unii Europejskiej

Artykuł 21 w rozdziale „Równość” Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej zakazuje dyskryminacji ze względu na orientację seksualną.

Kontekst polityki

Wydarzenia ostatnich lat świadczą o większej wiedzy na temat praw lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych (LGBT) w Unii Europejskiej. Traktat z Lizbony wraz z prawnie wiążącą Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej wzmacnia ramy prawne dotyczące niedyskryminacji. UE musi obecnie zwalczać dyskryminację, między innymi ze względu na orientację seksualną, we wszystkich swoich politykach i działaniach.

Wraz z przyjęciem dwóch zaleceń i rezolucji Komitetu Ministrów Rady Europy i Zgromadzenia Parlamentarnego na szczeblu międzynarodowym wyraźnie potwierdzono konsensus co do potrzeby zwalczania dyskryminacji ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową.

W tym kontekście w 2009 r. Parlament Europejski polecił Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej zbadać sytuację osób LGBT po wprowadzeniu w życie restrykcyjnego prawodawstwa dotyczącego ich praw w określonych państwach członkowskich UE.

Najważniejsze wnioski

W sprawozdaniu FRA dotyczącym homofobii, transfobii i dyskryminacji ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową (*Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity*) ukazano trzy podstawowe problemy, z którymi stykają się osoby LGBT w Unii Europejskiej: są zmuszane do życia w milczeniu i bycia niewidzialnymi, doświadczają brutalnych ataków i nie są traktowane równo, na przykład w pracy, przez właścicieli mieszkań lub gdy poruszają się po terytorium Unii Europejskiej.

Różne zmiany

W odniesieniu do ochrony praw osób LGBT zmiany prawne różnią się w zależności od państwa członkowskiego UE. W badaniu FRA zidentyfikowano sześć głównych związanych ze sobą kwestii, w których można określić zarówno pozytywne, jak i negatywne tendencje:

• Wolność zgromadzeń i wyrażania opinii

Wyzwania w odniesieniu do parad LGBT lub agresywnych kontrmanifestacji, a także poprawa ochrony demonstrantów; zakazywanie nieletnim dostępu do informacji o związkach osób tej samej płci.

• Nawoływanie do nienawiści i przestępstwa z nienawiści

Ograniczona ochrona przed aktami nietolerancji i przemocy wobec osób LGBT oraz tylko niewielka liczba państw członkowskich, które rozszerzają stosowanie prawa karnego w celu przeciwdziałania takim incydentom.

• Nierówne traktowanie i dyskryminacja

Ochrona osób transpłciowych pozostaje niejasna pomimo orzecznictwa UE. Jednakże znaczna liczba organów ds. równości uwzględnia kwestie orientacji seksualnej w dziedzinie zatrudnienia i poza nią.

• Swoboda przemieszczania się i łączenie rodzin

Zasada równego traktowania w tym kontekście jest stosowana nierówno: niektóre państwa członkowskie UE ograniczają uznawanie zawartych w innym państwie członkowskim związków i małżeństw osób tej samej płci lub odmawiają uznania takich związków, podczas gdy inne rozszerzają swoje prawodawstwo w tej dziedzinie.

• Międzynarodowa ochrona osób LGBT ubiegających się o azyl

Wiele państw członkowskich nadal uważa, że osoby ubiegające się o azyl i poszukujące ochrony przed prześladowaniem ze względu na swoją orientację seksualną lub tożsamość płciową nie są do takiej ochrony uprawnione, jeżeli mogą żyć w swoich krajach bez ujawniania się.

• Zmiana płci

Trudności w dostępie do leczenia, w uzyskaniu uznania prawnego i równego traktowania w większości obszarów życia społecznego. Aczkolwiek niektóre państwa członkowskie UE ułatwiają sytuację w tym obszarze.

Niejednolita sytuacja

Różne zmiany pokazują, że postęp w Unii Europejskiej dokonuje się w różnym tempie i nierówno: pomiędzy państwami członkowskimi UE pozostają znaczne różnice. Przeszkody można w większości przypisać utrzymującej się nietolerancji i negatywnemu nastawieniu wobec osób LGBT.

Prawodawstwo i społeczna akceptacja idą w parze

Zmienne tendencje w UE mogą odzwierciedlać lub wzmacniać negatywne nastawienie wobec osób LGBT i tworzenie stereotypów. Równe prawa w przepisach są niezbędne i są zapewniane w określonych obszarach. Jednakże społecznego zrozumienia i akceptacji nie da się uzyskać wyłącznie poprzez środki prawne - wymagają one dialogu i zaangażowania pomiędzy rządami i społeczeństwem obywatelskim, aby poszerzać wiedzę o prawach osób LGBT.

W tym kontekście zalecenie Rady Europy w sprawie środków mających na celu zwalczanie dyskryminacji ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową zapewnia państwom członkowskim UE wytyczne przydatne w poprawie poszanowania, ochrony i promowania praw osób LGBT. Wdrożenie tego zalecenia przyczyni się do rozwinięcia bardziej powszechnego podejścia do wypełniania tych praw.

Inicjatywy aktywizujące

Niektóre władze krajowe przyjmują kompleksowe plany ochrony praw osób LGBT. Na przykład:

Holandia przyjęła kompleksowy dokument dotyczący polityki w zakresie osób LGBT pt. „Simply Gay” na lata 2008-2011 r. Stanowi on krajowy plan działania obejmujący 60 różnych środków, w tym 24 projekty sponsorowane przez różne departamenty rządu, mające na celu poprawę społecznej akceptacji i wzmocnienie pozycji obywateli LGBT.

W Szwecji agencja rządowa pomaga zwalczać instytucjonalizację heteroseksualności w społeczeństwie oraz ma obowiązek promowania demokracji, tolerancji i praw człowieka.

Obecnie Wielka Brytania włącza do swojego programu działań rządu program prac mający na celu przewyższenie przestarzałych uprzedzeń i zapewnienie wszystkim równych szans, bez względu na ich orientację seksualną lub tożsamość płciową.

Kilka państw członkowskich UE – Estonia, Francja, Niemcy, Holandia, Hiszpania i Wielka Brytania – podjęło działania promujące edukację i dialog, szczególnie w szkołach i placówkach oświatowych, w celu przewyższenia negatywnego nastawienia wobec homoseksualizmu i osób LGBT.

Zalecenia oparte na dowodach

W oparciu o wyniki analiz porównawczych FRA można osiągnąć długotrwałe pozytywne zmiany w zakresie ochrony przed dyskryminacją ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową poprzez aktywizujące i skoordynowane działania, takie jak:

- › wzmocnienie i dostosowanie pozytywnych zmian we wszystkich głównych obszarach polityki;
- › mobilizowanie zasobów i pomocy państwom członkowskim UE w celu zwiększenia postępów w realizowaniu zalecenia Rady Europy w sprawie ochrony praw osób LGBT;
- › promowanie inicjatyw w społeczeństwie obywatelskim w celu osiągnięcia lepszego zrozumienia, akceptacji i poszanowania doświadczeń osób LGBT.

W opiniach FRA w szczególności podkreślono następujące kwestie:

- wspieranie wysiłków na rzecz tzw. dyrektywy horyzontalnej zapewniającej równą ochronę przed dyskryminacją we wszystkich obszarach, w tym ze względu na orientację seksualną;
- unikanie stosowania wyjątków uzasadnianych porządkiem publicznym w celu nakładania nadmiernych ograniczeń co do wydarzeń związanych z osobami LGBT i innych manifestacji tożsamości lub związków LGBT;
- zapewnienie prawa do otrzymywania obiektywnych informacji o osobach LGBT i ich związkach oraz do życia w otwartym i integracyjnym środowisku, szczególnie istotnym dla dzieci LGBT;
- zapewnienie takiego samego poziomu ochrony przed incydentami homo- i transfobicznymi, jaki przyznano w odniesieniu do nawoływania do nienawiści i przestępstw z nienawiści motywowanych rasizmem lub ksenofobią;
- zapewnienie właściwego stosowania istniejącej ochrony prawnej osób transpłciowych przewidzianej w prawodawstwie UE i jednoznaczne uwzględnienie tożsamości płciowej;
- objęcie definicji „członków rodziny” partnerów tej samej płci w, czy to w związkach małżeńskich, zarejestrowanych związkach partnerskich czy w związkach faktycznych w kontekście swobody przemieszczania się i łączenia rodzin;
- uznawanie orientacji seksualnej i tożsamości płciowej za przyczynę prześladowania i poprawa zrozumienia i właściwej analizy wniosków o azyl, zwłaszcza unikanie stosowania poniżającej i natarczywej oceny wiarygodności wniosków opartych na orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej;
- rozumienie tożsamości płciowej, raczej jako elementu życia prywatnego i samostanowienia, niż zaburzenia psychicznego, szczególnie w odniesieniu do zmiany zarejestrowanej płci lub zmiany imienia w dokumentach oficjalnych;
- propagowanie bardziej zrównoważonej opinii społecznej na temat kwestii LGBT poprzez ułatwianie dialogu pomiędzy grupami LGBT, mediami, politykami i instytucjami religijnymi, na przykład poprzez podejście wielopodmiotowe i partnerstwo.

Dalsze informacje:

Porównawcza analiza prawna FRA pt. *Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity – 2010 Update* dostępna jest w Internecie pod adresem: fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

Przegląd działań FRA w dziedzinie praw osób LGBT dostępny jest na stronie internetowej FRA, pod adresem: fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm